

La idea de l'emigrant, Enric Valor

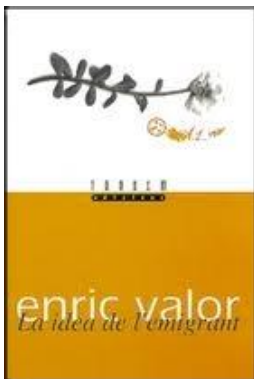
El millor homenatge que es pot retre a qualsevol autor és, sens dubte, llegir la seva obra. Si, damunt, es tracta d'un escriptor com Enric Valor, tan fonamental per a les lletres del País Valencià com negligit pels que d'una manera tan barroera duen el timó de les seves institucions, reivindicar la seva lectura no tan sols esdevé un goig i un honor, sinó també una obligació.

En països que tenen governs seriosos, amb consciència clara d'ells mateixos, i sense vergonya de la seva pròpia personalitat, que no miren de diluir-se en el magma uniarista central, les celebracions dels grans autors de la seva terra esdevenen colossals esdeveniments amb una forta projecció exterior. Només cal pensar en els casos dels germans Grimm o en el de Hans Christian Andersen.

Al País Valencià, per desgràcia la seva hispanocèntrica Generalitat té altres prioritats, com la d'organitzar l'igualment lloable celebració del centenari de Miguel Hernández, i oblida fer coparticip d'un homenatge d'aquesta mena a un dels seus més insignes autors. Motiu pel qual quan es tracta de la cultura en llengua pròpia és la societat civil la que ha d'ocupar el lloc que li correspondria a la seva màxima institució pública. Per a celebrar el centenari del naixement d'Enric Valor, que es compleix avui, 22 d'agost, han estat els companys [d'Un entre tants](#) els que han tingut la prodigiosa idea de preparar un homenatge bloqueigut al tan insigne autor, premi de les Lletres Valencianes l'any 1985, Premi d'Honor de les Lletres Catalanes el 1987.

Tanmateix, a banda d'aquest reconeixement institucional, el més important és el valor de l'obra que ens deixà. En realitat, n'hi hauria ben bé prou amb les seves *Rondalles Valencianes* per a ocupar un espai preminent no tan sols en la nostra llengua i cultura, sinó també en el més pregonat dels nostres cors. Llegir-les –bé en la seva versió integral, d'[Edicions del Bullent](#), bé en la resumida, duta a terme per Rosa Serrano, de [Tandem Edicions](#)– ens premia amb un doble plaer: l'estrictament lector i el de la descoberta d'una déu riquíssima i apassionant de vocabulari català, engalanat amb la força de la llengua viva de les expressions i dites populars.

En aquest àmbit, l'esforç combinat d'Enric Valor, de Mossèn Alcover i de Joan Amades ha permès la conservació d'un patrimoni cultural i lingüístic valuósíssim i insubstituïble. Patrimoni que, sense la seva insubornable, generosa, altruista i del tot individual voluntat de *salvar-nos els mots*, d'amor a la llengua, al territori i "*d'enlairar la pàtria*", com dia el mateix Enric Valor, hauria ja fa temps passat riu avall.

Si hom prefereix una obra valoriana més convencional, pot acostar-se a qualsevol de les tres obres que conformen el *Cicle de Cassana* (*Sense la terra promesa*, *Temps de batuda* i *Enllà de l'horitzó*) o bé a [La idea de l'emigrant](#), Enric Valor, Tandem Edicions, 1998, una novel·la breu arrelada i ambientada en aquest món aïllat de muntanya, mític i real ensems, viu i anquilosat alhora, endarrerit però profund, lliure però fortament canonitzat, que tan bé coneixia i caracteritzava –i, en certa manera, al mateix temps idealitzava– aquest tan destacat com injustament poc conegut autor valencià.

Submergir-se en aquesta novel·la comporta, d'entrada, el recobriment d'un ambient, d'una flaire –aquella *vella, coneguda olor*, per dir-ho en termes de Benet i Jornet–, d'una manera de fer i de narrar que ens retrotrau de manera immediata al costumisme de cent anys enrere, tant català com espanyol. L'ombra de Caterina Albert –quin dia ens decidirem a bandejar, d'una vegada per totes el seu pseudònim masculí, Víctor Català?– i la seva *Solitud*, és certament allargada; com ho és la de *Peñas arriba*, del santanderí José Maria de Pederà.

Però encara ho és més la de l'ègloga virgiliana, que no tan sols hi projecta la seva ombra, sinó que hi deixà una més que diàfana empremta. Tot i que, és clar, passada pel sedàs del tarannà inqüestionablement llatí i del talent narratiu de Valor: com succeeix amb *Solitud*, les Bucòliques virgilianes, passades pel tamís dels anys i de l'embranchida indeturable de la història, esdevenen un rude, agrest i desesperançat Costumisme, més proper a Schopenhauer que no pas a Plató o a Rousseau. L'Arcàdia passada per un bany de versemblança i humanitat que la converteix en Realitat Quotidiana.

D'aquest aire d'ègloga, empeltat de rondalla, de faula o de conte a la vora del foc, Valor no se n'amaga, ans al contrari, el reconeix i el reivindica com un llegat i un model ineludible, que forma i conforma el teixit argumental –però també moral– de la novel·la: "*Feien un matrimoni molt encertat. Bernat, per a ella, que no havia sentit anomenar Anderson, ni els germans Grimm ni Perrault, però que si havia sentit –i moltes vegades!– contar rondalles, era el príncep de la faula que l'havia redimida d'una vida sense suc ni bruc. (...) Quant al mas de la Til·lera, que li semblà instal·lat en un desert, amb aquelles planes desventades de guaretons, i els seus voltants, compostos de serres impressionants i un dèdal de barrancs i crestalleres, li causà una certa temor. Poc a poc (...) anava descobrint la callada bellesa de les silencioses altituds. I el poblet, amb la seva placeta desigual, la vella torre i el palau decrepít d'aristocràcia rural i subalterna, el llavador petit d'aigües sempre fredes, els carrerets humils –*

molts penjats en el coster—, li semblà un misteriós vilatge de conte i no li hauria estranyat de veure-hi aparèixer un estol de gnoms i alguna fada!”, (pàg. 45).

En aquest somer paràgraf hi tenim, no tan sols el fonament i l'essència de la novel·la, sinó també i alhora, tant la premonició d'allò que li reserva l'esdevenidor als seus protagonistes com l'enumeració dels detalls distintius elementals que converteixen l'ègloga en costumisme, el somni idíl·lic grec en consuetudinària i terrenal realitat mediterrània. Els termes emprats no podrien ésser més escaients, reveladors ni definitoris: “*desert*”, “*planes desventades*”, “*placeta desigual*”, “*palau decrepit d'aristocràcia rural i subalterna*”...

Fins i tot la referència culta —el dèdal— no es podria aplicar a una connotació més nua, primigènia i arran de terra: “*dèdal de barrancs i crestalleres*”. Per no parlar, és clar, del mateix nom del mas — la Til·lera—, que no tan sols defuig, sinó que s'oposa frontalment a les denominacions grandiloqüents, paradisiàques i divinals de la novel·la pastoril clàssica i convencional.

Enric Valor decideix, doncs, pràcticament de bell inici, esbatanar ben esbatanades damunt la taula les cartes que té la intenció de jugar en la seva trama narrativa: les d'un costumisme realista, arrelat a la terra i al territori, identificat i fàcilment identificable pels seus lectors, reconegut i recognoscible, proper i quasi viscut. En definitiva, *d'un temps, d'un país* i un paisatge que són els seus —i que, en endinsar-nos-hi, també són els nostres.

Amb una base, una estructura i plantejament que no podria ésser més elemental, quasi esquemàtic, paradigma de la rondalla universal —dos germans orfes i pobres que reben una herència, una dona envejosa i gelosa, un marit ingenu i bonhomí, un jove tímid i innocent, una espiritista o fetillera, la natura convertida en Deus ex machina de la desesperació, el viatge salvador a països llunyans, la descoberta d'un mateix, el retorn...— l'escriptor ens ofereix una (falsa) ègloga, que retrata amb simplicitat i certesa el món tan dur, exigent, cruel i sovint insofrible, de la vida aïllada a muntanya.

D'aquest món que fa, però al ensems també desfà, els homes. D'aquest món de pastors esbarriats i solitaris on, només molt de tant en tant, es pot rebre la visita de princeses vingudes d'enllà (pàg. 93). O més aviat, com en succeeix amb *Solitud* i a *Terra Baixa*, d'aquestes terres d'avall —o *avall* ras i curt, en contraposició amb *l'amunt*—on la vida és, o almenys sembla, molt més benigna i beneficiosa. En aquest avall mític de Salvador Espriu, on “*la gent és neta i noble, culta, rica, lliure, desvetllada i feliç!*”

Tot i que serà precisament —i paradoxalment— en aquest *amunt* conflictiu i sever, en “*aquella beneïda terra*” nimbada amb “*la puresa dels cels aitànics*”, on Isabel, la princesa del conte, hi descobrirà un “*amor romàntic, angelical*”, en ocasió de la seva “*bucòlica visita a un pastor d'ègloga, viu, ingenu i afectuós*” (pàg. 135).

Un pastoret que, poc temps després —en una nova constatació de la voluntat valoriana de mostrar diàfanament les seves cartes— “*ja coneixia Virgili*” i que li creia descobrir, en tornar de l'*avall* enlluernador, la puresa —“*Ègloga, pura ègloga!*”— de la vida a la muntanya. Això sí, una vida “*primigènia*” però també, i sobretot, “*rude*”, (pàg. 138). Una ègloga que ben aviat esdevindrà de nou “*la vida falsament idíl·lica del mas*”, (pag. 142).

Donada la importància d'aquesta paràgraf, que per fortuna no desvetlla el desenllaç de la novel·la, el transcrivim:

«Ègloga, pura ègloga! ¡Allà hi havia la veritat rude i primigènia de la vida de la humanitat: la veritat del camp, de l'antiquíssima agricultura, mare nostra! Ell ho veia així amb una emoció profunda. Llamps de record l'il·luminaven malenconiosament. Es veia petit i patidor. Mirà la til·lera, la capella de l'aljub, la llavadora de fusta. Cada estiu ho veia. Ara, ja batxiller, ho mirava amb uns altres ulls. (...) Tot allò era passat per sempre. “Ara sóc un xicot que té el batxiller, no un ignorant dins la tenebra”. (...) S'havia desconnectat de la fonda poesia de la muntanya com un element més i havia passat a ser-ne interessat espectador. O no del tot encara. La muntanya havia penetrat tan pregonament en la seva ànima d'infant, que ell encara li pertanyia, potser més que no s'imaginava.»

La idea de l'emigrant, Enric Valor, pàg. 138 i 139

dilluns, 22 d'agost del mxxi

© Xavier Serrahima 2011

www.racodelaparaula.cat

Informació sobre els drets

